

WALDEMAR J. WOŁPIUK

Instytut Nauk Prawnych PAN

O konstytucyjnym zadaniu państwa w zakresie ochrony środowiska – zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju

Formalnoprawne i materialnoprawne znaczenie konstytucyjnego przepisu ustalającego zadanie państwa w zakresie ochrony środowiska

W rozdziale I Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., w art. 5 sformułowane zostały normy prawne ustanawiające sześć odrębnych i zakresowo niejednorodnych zadań państwa. Jednym z nich jest zadanie zapewnienia ochrony środowiska. Owo zadanie wyrażone zostało w następujący sposób: „Rzeczpospolita Polska (...) zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”. Próbując ocenić wartość formalnoprawną ogółu norm wyrażonych w art. 5, konieczne jest zauważenie, że niewątpliwie mają one walor ustrojowy, zwłaszcza w tym sensie, że wyznaczają generalne zadania władz publicznych reprezentujących państwo, które celem ich realizacji wymagają następnie odpowiedniego skonkretyzowania i określenia wynikających z nich obowiązków państwa na gruncie ustaw i innych aktów prawnych. Istotną cechą norm sformułowanych w art. 5 stanowi to, że zgodnie z treścią klauzuli generalnej ustanowionej w art. 8 ust. 2 mogą być w obrocie prawnym stosowane bezpośrednio. Oznacza to, że uwzględ-

dniając wyłączenia przewidziane w Konstytucji, jej przepisy mają wartość normatywną i mogą być stosowane podobnie jak przepisy ustaw i innych aktów tworzących porządek prawny. Jednakże ogół zasad ustrojowych rozdziału I konstytucji (zatytułowanego: „Rzeczpospolita”) – w tym także normy art. 5 – mogą być stosowane bezpośrednio stosownie do celów, do jakich były stworzone przez ustawodawcę konstytucyjnego. Ze względu na wysoki stopień uogólnienia i abstrakcji, zasady ustrojowe mogą być przydatne zwłaszcza jako wzorzec w zakresie tworzenia prawa i w orzecznictwie, szczególnie w sprawach badania konstytucyjności norm prawnych. Wynika to przede wszystkim z dyrektywy zawartej w art. 8 ust. 1, mówiącej, że konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej. Powyższy pogląd znajduje też potwierdzenie w postępowaniu ustrojodawcy konstytucyjnego, który w art. 81 konstytucji zdecydował, że konkretnych, konstytucyjnych praw w zakresie ochrony środowiska można dochodzić nie bezpośrednio, ale w granicach określonych w ustawie.

Gdy chodzi o kwestię znaczenia materialnoprawnego komentowanego przepisu – tzn. treści normy sformułowanej w art. 5 konstytucji *in fine* – to uwzględniwszy fakt, że w dalszym ciągu naszych rozważań dojdziemy do wniosku, że sprawy ochrony środowiska są przedmiotem uregulowań zawartych również w innych przepisach konstytucyjnych, to należy odnotować, że zasada zrównoważonego rozwoju została wyrażona *expressis verbis* wyłącznie w art. 5. Ów przepis – pod względem materialnym – z woli ustrojodawcy stanowi dyrektywę postępowania państwa w zakresie ochrony środowiska. Ponadto, powiedzmy wyraźnie, zasada zrównoważonego rozwoju ma zastosowanie tylko do jednego spośród sześciu zadań Rzeczypospolitej Polskiej sformułowanych w art. 5 konstytucji, mianowicie, zadania zapewnienia ochrony środowiska. Wynika to nie tylko z wykładni gramatycznej, lecz także z zamierzeń ustrojodawcy, znajdujących odzwierciedlenie w dokumentach Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego.

„Zrównoważony rozwój” jako składnik norm konstytucyjnych

Odnotowując obecność zwrotu „zrównoważony rozwój” w przepisie konstytucyjnym, nie można ignorować faktu, że owo pojęcie może być rozmaicie rozumiane, zarówno jako składnik norm konstytucyjnych, jak też ja-

ko zwrot językowy *sensu largo*. Pojęcie zrównoważonego rozwoju znane jest nie tylko dlatego, że posłużyli się nim twórcy ustawy zasadniczej, lecz zwłaszcza dlatego, że stało się pojęciem modnym, od pewnego czasu używanym w różnych dziedzinach życia społecznego, przydatnym zarówno w sferze ekologii, a także w innych gałęziach wiedzy i polityki zajmującej się polityką społeczną, prognozowaniem procesów społeczno-gospodarczych oraz analizą rozwoju rozmaitych sfer działalności ludzkiej. W każdej z dziedzin posługującej się tym sformułowaniem może mieć ono odmienne znaczenie, w zależności od tego, do jakich celów zostało użyte i jakie wyraża wartości. Redukując próbę ustalenia znaczenia pojęcia „zrównoważony rozwój” do jego wymowy w sensie prawnym, zauważmy, że ów zwrot nie jest pojęciem prawnym, tzn. takim, jakie z reguły używane są do formułowania tekstów prawa obowiązującego w Polsce. W dotychczasowej praktyce legislacyjnej – w tekście aktów prawnych – zwrot „zrównoważony rozwój” nie występuje jako samodzielna kategoria pojęciowa, stosowany jest natomiast pomocniczo. Na gruncie poprzednio wymienionej regulacji konstytucyjnej i w tekście ustawy Prawo ochrony środowiska, zwrot ten służy do wyrażenia sposobu zapewnienia ochrony.

Zauważmy także, że pojęcie zrównoważonego rozwoju należy do wyrażenń nowych, w tym sensie, że zostało zaczerpnięte ze słownictwa anglojęzycznego i zaadaptowane przez środowisko ekologów do wyrażania programu ochrony środowiska. Anglojęzyczny pierwowzór składający się w wyrazów *sustainable development* jest używany stosunkowo niedawno, a kwestia jego znaczenia i prawidłowości użycia jako desygnatu wyrażenia „zrównoważony rozwój” pozostaje przedmiotem sporu nie tylko o charakterze lingwistycznym. W każdej dziedzinie przejawiane jest dążenie do zrozumiałości używanej terminologii. W prawie to dążenie ma znaczenie szczególne, ponieważ od stopnia zrozumiałości użytych w przepisach prawa wyrażenń zależy poziom stosowania prawa. Użycie do budowy normy prawnej pojęcia niedookreślonego oznaczać może nieskuteczność ustanowionych regulacji.

Biorąc zatem pod uwagę poprzednio przedstawione aspekty formalnoprawne, jak i wartości materialnoprawne normy sformułowanej w art. 5 konstytucji *in fine*, a także wspomniane kwestie semantyczne, uzasadniony wydaje się pogląd, że wypowiedź tam zawarta nie stanowi konkretnego zobowiązania państwa do podejmowania działań, które mogą być następnie egzekwowane w drodze realizacji procedur prawnych, ale jest rodzajem de-

klaracji formułującej zadanie państwa w dziedzinie ochrony środowiska i określającej sposób jego realizacji. Przemawia za tym deklaratywno-programowy charakter wymienionej normy, której treść i sposób ujęcia nie gwarantuje wykonalności w inny sposób niż w drodze nacisków parlamentarnych i politycznych (partii politycznych, grup nacisku, organizacji pozarządowych, ruchu ekologicznego i in.).

Konstytucyjne unormowania prawne regulujące sferę ochrony środowiska a zasada zrównoważonego rozwoju

Jeśli wcześniej stwierdziliśmy, że unormowanie zawarte w art. 5 konstytucji (*in fine*) służy deklaratywnemu sformułowaniu zadania państwa w dziedzinie ochrony środowiska, to konsekwentnie należy zauważyć, że w tekście Konstytucji RP zawarte są również inne przepisy i wyodrębnione normy prawne regulujące niektóre kwestie z zakresu ochrony środowiska. W art. 31 ust. 3 wysłowiona została klauzula generalna o niezwykle ważnym znaczeniu z punktu widzenia możliwości ograniczenia korzystania przez jednostkę z przysługujących jej wolności i praw. Z mocy wymienionego przepisu, korzystanie z wolności i praw może być ograniczone, tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy jest ono konieczne w demokratycznym państwie m.in. dla ochrony środowiska. W art. 68 ust. 4 i w art. 74 sformułowane zostały przepisy i zawarte zostały w nich normy prawne, które regulują zakres obowiązków władz publicznych w dziedzinie ochrony środowiska, normują stosunki prawne między władzami publicznymi a zbiorowością mieszkańców i jednostkami w obszarze bezpieczeństwa ekologicznego, a także ochrony i poprawy stanu środowiska. W art. 74 ust. 2 stwierdza się *expressis verbis*, że ochrona środowiska jest obowiązkiem władz publicznych, jednym z przejawów owych obowiązków jest wymienione w art. 68 ust. 4 zobowiązanie ciążące na władzach publicznych w zakresie ogólnie sformułowanego zapobiegania negatywnym dla zdrowia skutkom degradacji środowiska. Do władz publicznych adresowana jest także wypowiedź zawarta w art. 74 ust. 1, według której należy do nich prowadzenie polityki zapewniającej bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom. Owo sformułowanie można uznać, za *sui generis* wykładnię zasady zrównoważonego rozwoju, którą posłużył się ustrojodawca w art. 5 konstytucji. Z mocy art. 74 ust. 4, również do władz publicznych należy

wspieranie pozarządowych działań proekologicznych (działań „obywateli na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska”). Osobne znaczenie ma powszechne prawo do informacji ekologicznej ustanowione w art. 74 ust. 3. Według brzmienia tego przepisu „Każdy ma prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska” nie wymieniając podmiotów zobowiązanych do udzielania informacji.

W Konstytucji odrębnie uregulowane zostały obowiązki jednostki w zakresie dbałości o stan ochrony środowiska. Zgodnie z treścią tekstu art. 86 „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”. Horyzontalny zakres uregulowania obowiązku jest bardzo szeroki, ponieważ obejmuje wszystkie osoby przebywające w Polsce i pozostające pod jurysdykcją polskiego porządku prawnego.

Konstatując występowanie w tekście konstytucji kilku odrębnych przepisów regulujących kwestie ochrony środowiska, należy zwrócić uwagę na fakt, że tylko w przypadku treści art. 5 ustrojodawca posłużył się sformułowaniem mówiącym o zasadzie „zrównoważonego rozwoju”. Warto zatem postawić pytanie: w jakim stopniu zasada wyartykułowana w treści art. 5 ma zastosowanie do wymienionych poprzednio artykułów 31 ust. 3, 68 ust. 4, 74 ust. 1–4 oraz 86. Wydaje się, że odpowiedzi w tej sprawie należy oczekiwać po porównaniu treści wymienionych unormowań, posługując się analizą teleologiczną materialnej treści cytowanych przepisów, uwzględniając swoistości norm konstytucyjnych jako odróżniających się od innych norm systemu prawa.

Otóż rozpoczniemy od stwierdzenia, że każda konstytucja ustala pewną liczbę zasad podstawowych, które m.in. określają w sferze formalnej sposób wykonywania władzy oraz wskazują treść materialną jej wykonywania, wskazując zadania i obowiązki, które powinny być urzeczywistniane w procesie sprawowania władzy publicznej. Zarówno zadania, jak i obowiązki mają różny charakter i zależnie od ich treści formułowane są w niejednakowy sposób, z reguły językiem prawnym, niekiedy z użyciem wyrażenia nieostrych, pochodzących z systemów pozaprawnych. Zasada zrównoważonego rozwoju nie należy do zasad znanych prawu. Z redakcji przepisu art. 5 (a także przebiegu prac związanych z tworzeniem konstytucji) wynika, że ustrojodawcy chodziło zarówno o wymienienie jednego z zadań państwa, jakim jest ochrona środowiska, a także o wskazanie sposobu realizacji tego zadania, w związku z czym uznał, że właściwym sposobem, który powinien

być wyartykułowany w konstytucji, będzie przestrzeganie zasady znanej społeczności ekologicznej pod nazwą „zasada zrównoważonego rozwoju” (jako odosobniony odnotujemy pogląd, pozostający jednak w sprzeczności z gramatyczną konstrukcją przepisu i wykładnią celowościową, mówiący, że zasada zrównoważonego rozwoju obejmuje wszystkie zadania państwa – niepodległość, nienaruszalność terytorium, wolności i prawa człowieka i obywatela, bezpieczeństwo obywateli, dziedzictwo narodowe, ochronę środowiska – wyrażone w treści art. 5, a nawet że jest ona zasadą uniwersalną, w tym sensie, że może być przydatna do precyzowania mechanizmów społecznej gospodarki rynkowej). Z faktu, że oprócz treści art. 5 Konstytucja RP nigdzie *explicite* nie używa pojęcia „zasada zrównoważonego rozwoju”, nie należy wyciągać wniosku, że owa zasada nie ma zastosowania do innych norm konstytucyjnych regulujących sprawę ochrony środowiska. Swoistością uregulowań konstytucyjnych jest bowiem (w niektórych przypadkach) wyrażanie norm przewidujące stosowanie ogólnych zasad ustrojowych, bez konieczności dosłownego ich powtarzania w treści poszczególnych przepisów konstytucyjnych. W konstytucjonalizmie akceptowana jest także dyrektywa metodologiczna, zgodnie z którą treść aktu konstytucyjnego powinna być analizowana w całości, m.in. z punktu widzenia zgodności norm ustrojowych z innymi normami konstytucyjnymi oraz zgodności wzajemnej norm. Konstytucjonalizm posługuje się także regułą wyrażającą się tym, że niektóre pojęcia nieostre pochodzące z systemów pozaprawnych mogą być wyjaśniane i interpretowane zgodnie z ich znaczeniem w systemach, z których pochodzą, niektóre zaś pojęcia nie wymagają legalnej definicji, natomiast pewna liczba pojęć może być konkretyzowana w treści szczegółowych unormowań konstytucyjnych (kompetencyjnych, proceduralnych i in.). Opierając się na przykładzie treści art. 74, zwłaszcza ust. 1 tego przepisu, można twierdzić, że wypowiedź prawna adresowana do władz publicznych, mówiąca o prowadzeniu polityki zapewniającej bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom, stanowi wyjaśnienie zasady zrównoważonego rozwoju bez literalnego jej nazwania.

O ile można wskazać na istnienie związku między treścią art. 5 konstytucji a art. 74 ust 1 w zakresie występowania w treści obu przepisów zasady zrównoważonego rozwoju, wyrażonej w sposób wyraźnie wysłowniony (art. 5) i opisowy (art. 74 ust 1), to w art. 86 ustanawiającym obowiązki jednostki w zakresie dbałości o stan środowiska owa zasada nie została odzwierciedlona ani dosłownie, ani w sposób domniemany. Jeżeli jednak

będziemy w naszych rozważaniach kierować się przesłankami teleologicznymi i w związku z tym uznamy, że ochrona środowiska z woli ustrojodawcy stanowi jedno z podstawowych zadań państwa, sformułowanych w sposób ogólny, to celem jego urzeczywistnienia powinny być realizowane także stosowne, szczegółowe działania uregulowane w cytowanych poprzednio art. 31 ust. 3 i 68 ust. 4. W naszych rozważaniach uwzględnivszy cel ochrony środowiska, jakim jest dobro wspólne w stanie współczesnym i w dalszej perspektywie, należy uwzględniać nie tylko te normy, które bezpośrednio normują sprawy ochrony środowiska, lecz także inne normy i mechanizmy konstytucyjne mogące służyć racjonalnemu urzeczywistnieniu celu wymienionego w art. 5 *in fine*. Jeśli takie rozumowanie uznamy za racjonalne, wówczas tytułem przykładu można zwrócić uwagę m.in. na zobowiązanie wynikające z treści art. 9 konstytucji, mówiącego, że „Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego”, zwłaszcza biorąc pod uwagę globalny charakter zagrożeń w dziedzinie środowiska oraz fakt, że pewna liczba zadań w zakresie ochrony środowiska wynika z umów międzynarodowych, których stroną jest Polska. Należy zauważyć, że nie jest odosobnioną praktyką użycie w aktach prawa międzynarodowego pojęcia „zasada zrównoważonego rozwoju”, które chociaż może budzić zastrzeżenia ze stanowiska semantycznego, jest umownością wykorzystywaną w obrocie międzynarodowym i społeczności ekologów.

Wartość konstytucyjnoprawna zasady zrównoważonego rozwoju

Zarówno w okresie poprzedzającym przygotowywanie nowej konstytucji, jak i w czasie jej tworzenia, wiele uwagi poświęcano kwestii jurydyczności przepisów, chodziło zwłaszcza eliminację z tekstu ustawy zasadniczej deklaracji programowych, które nie mogą być egzekwowane środkami prawnymi oraz przeciwdziałanie użyciu pojęć nieostrych, wieloznacznych, nie używanych w stosunkach prawnych, trudnych do zinterpretowania i stosowania. Postulat pełnej jurydyczności tekstu Konstytucji okazał się niemożliwy do spełnienia zarówno z przyczyn politycznych, jak i z powodu nacisków grup interesów które zmierzały do tego, aby w przepisach ustawy zasadniczej wyrazić swoje dążenia, elementy programu i rozpoznawalne pojęcia. Niekiedy czyniono tak, nie bacząc na niewielką wartość prawną przepisów zawierających deklaracje programowe i przyszłe trudności w stosowaniu re-

gulacji konstytucyjnych. Jak już powiedzieliśmy, zasada zrównoważonego rozwoju nie jest zasadą prawną. Według niektórych opinii, zasada zrównoważonego rozwoju jest poglądem z zakresu polityki gospodarczej. Prawo w odróżnieniu od nauk spekulatywnych, wiedzy o polityce i pokrewnych, należy do dyscyplin, które szczególne znaczenie przywiązują do zjawisk mierzalnych, dających się precyzyjnie określić. Niektóre zasady prawne, m.in. takie jak zasada interesu publicznego, sprawiedliwości społecznej, równości stron, proporcjonalności, prymatu ustawowej regulacji i wyłączności regulacji ustawowej oraz inne, którym można co prawda stawiać zarzut niskiej precyzyjności, dobrze służą ocenie zjawisk prawnych, ponieważ są przedmiotem badań w zakresie doktryny prawa, są stosowane w działalności prawotwórczej i w orzecznictwie. Stosowanie niektórych spośród wymienionych przepisów (art. 31 ust. 3 i art. 74 ust. 1–4) w sprawie ochrony środowiska wymaga *ipso facto* przestrzegania zasady wyłączności ustawy. Zasada zrównoważonego rozwoju nie ma tu praktycznego zastosowania. W sprawie oceny faktów świadczących o naruszeniu ochrony środowiska mogłyby okazać się przydatne niektóre spośród zasad prawnych, np. zasada proporcjonalności w przypadku istnienia konfliktu między dobrami różnego rzędu, zasada interesu publicznego w przypadku konieczności ograniczenia wolności gospodarczej, gdy korzystanie z tej wolności naruszałoby bezpieczeństwo ekologiczne, zasada równości stron w przypadku, gdy podmiot naruszający bezpieczeństwo ekologiczne uniemożliwia dostęp do informacji o stanie środowiska.

Konstytucja na ogół nie definiuje zawartych w niej pojęć. Rodzaj wykładni zasady zrównoważonego rozwoju zawiera ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo o ochronie środowiska. Jednakże zgodnie z przyjętymi w konstytucjonalizmie zasadami przepisy konstytucji nie powinny być interpretowane przez ustawę, lecz odwrotnie, przepisy ustawy powinny wynikać z regulacji konstytucyjnych będących najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej. Biorąc pod uwagę nieistnienie legalnej definicji pojęcia zasady zrównoważonego rozwoju umieszczonego w konstytucji i obecność legalnej definicji tego pojęcia w tekście cytowanej ustawy (art. 3 pkt 50), konieczne jest odnotowanie, że owa definicja w nieco innym brzmieniu umieszczona była w ustawie obowiązującej przed wejściem w życie Konstytucji RP z 1997 r. Świadczy to o tym, że zarówno pojęcie zrównoważonego rozwoju, jak i jego definicja występowały w obrocie prawnym przed uchwaleniem nowej konstytucji. Należy zauważyć, że tekst definicji pojęcia zrów-

noważonego rozwoju został zmieniony po trzyletnim okresie obowiązywania ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska, w wersji z roku 1997. Świadczyć to może o braku dojrzałości w zakresie rozumienia istoty zrównoważonego rozwoju oraz o trudnościach w wyrażeniu językiem prawa pojęcia, które obejmuje swoim zakresem zbyt wiele elementów pochodzących z różnych dziedzin (rozwoju gospodarczego, równowagi przyrodniczej, polityki społeczno-gospodarczej, potrzeb społecznych, prognozowania rozwoju). Obecnie obowiązująca definicja ma charakter opisowy, jest redakcyjnie rozbudowana i zawiera kilka elementów z różnych dziedzin działalności ludzkiej (według definicji przez zrównoważony rozwój – rozumie się „taki rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń”). Podstawowym elementem jest jednakże zdefiniowanie szczególnego rodzaju rozwoju społeczno-gospodarczego, nazwanego zrównoważonym rozwojem. Na gruncie ustawy odrębnie zdefiniowane zostało pojęcie równowagi przyrodniczej występującej jako składnik poprzednio cytowanej definicji (przez co rozumie się „stan, w którym na określonym obszarze istnieje równowaga we wzajemnym oddziaływaniu: człowieka, składników przyrody żywej i układu warunków siedliskowych tworzonych przez składniki przyrody nieożywionej”). W przepisach ustawy nie występuje stan *iunctim* między ochroną środowiska a zasadą zrównoważonego rozwoju. Definiując pojęcie ochrony środowiska stwierdza się, że ochrona ta m.in. polega na racjonalnym kształtowaniu środowiska i gospodarowaniu zasobami środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, z czego można wyprowadzić wniosek, że owa zasada pełni funkcje służebne w zakresie ochrony środowiska lub wręcz jest metodą realizowania nadrzędnego celu jakim jest ta ochrona. Jeśli jednak ta metoda miałaby spełniać swoje funkcje, powinna być nie tylko labilną koncepcją społeczno-gospodarczą, lecz również jasno określonym zespołem celowych czynności i środków.

LITERATURA

- A. Bałaban: *Konstytucyjna zasada zrównoważonego rozwoju*, (w:) *Sześć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Doświadczenia i inspiracje*. Red. L. Garlicki, A. Szmyt. Warszawa 2003, s. 19–22.
- „Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego”, nr XI. Warszawa 1995, s. 196; nr XIII. Warszawa 1995, s. 9–11 i 51; nr XXXVII, Warszawa 1997, s. 55; nr XLIV. Warszawa 1997, s. 6–7.
- M. Binswanger: *Sustainable Development: Utopie in einer wachsenden Wirtschaft?* „Zeitschrift für Umweltpolitik & Umweltrecht”, nr 1/95, s. 1 i n.
- A. Brenck: *Moderne umweltpolitische Konzepte: Sustainable Development und ökologisch-soziale Marktwirtschaft*, „Zeitschrift für Umweltpolitik & Umweltrecht”, nr 4/92, s. 379 i n.
- J. Ciechanowicz: *Międzynarodowe prawo ochrony środowiska*. Warszawa 1999.
- W.C. Clark i W.C. Munn: *Sustainable Development of Biosphere*. Cambridge 1987.
- M.M. Kenig-Witkowska: *Deklaracja Zasad Prawa Międzynarodowego dotycząca Zrównoważonego Rozwoju, przyjęta na 70. Konferencji International Law Association (New Dehli, 2002 r.)*, (w:) *Zasada zrównoważonego rozwoju w prawie i praktyce ochrony środowiska*. Red. K. Równy i J. Jabłoński. Warszawa 2002, s. 43–47.
- M.M. Kenig-Witkowska: *Koncepcja „sustainable development” w prawie międzynarodowym*, „Państwo i Prawo”, z. 8/1998, s. 45 i n.
- M. Kruk: *Przyczynek do rozważań o inspiracjach Konstytucji RP z 1997 r.*, „Państwo i Prawo”, z. 12/2002, s. 8.
- Z.W. Kundzewicz: *Gdyby mała wody miarka... Zasoby wodne dla trwałego rozwoju*. Warszawa 2000.
- K. Równy: *Koncepcja zrównoważonego rozwoju w prawie wspólnotowym i w polskiej rzeczywistości*, „Przegląd Prawa Europejskiego”, nr 2(8) 2000.
- M. Sitek: *„Sustainable Development” – ciągły czy zrównoważony rozwój? Polemiki*, „Państwo i Prawo”, z. 2/1999, s. 82.
- Ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska*. Komentarz pod red. J. Sommera. Wrocław 1999.
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r., prawo ochrony środowiska – (Dz. U. 2001, nr 62, poz. 627).
- W.J. Wołpiuk: *O niektórych nowych określeniach i wyrażeniach w tekście Konstytucji RP*, (w:) *Sześć lat Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Doświadczenia i inspiracje*. Red. L. Garlicki, A. Szmyt. Warszawa 2003, s. 337–353.
- W.J. Wołpiuk: *Zasada zrównoważonego rozwoju. Zasada konstytucyjna czy zasada polityczno-ekonomicznej w zakresie ochrony środowiska*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie”, nr 1(3) 2003 r., s. 7–18.

M. Zieliński: *Konstytucyjne zasady prawa*, (w:) *Charakter i struktura norm konstytucji*. Red. J. Trzeciński. Warszawa 1997, s. 58–77.

Waldemar J. Wołpiuk

ON CONSTITUTIONAL ROLE OF THE STATE IN ENVIRONMENTAL
PROTECTION – IN ACCORDANCE WITH THE PRINCIPLE
OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT.

S u m m a r y

The contents of this article is the analysis of some aspects of constitutional role of the State in environmental protection in accordance with the principle of sustainable development. The following issues were analysed here thoroughly: the importance of constitutional regulation establishing tasks of the State in environmental protection from formal-legal, as well as material-legal stand; the importance of sustainable development notion as an element of constitutional norms; the contents of constitutional rules of law regulating environmental protection area in the context of the principle of sustainable development and the question of constitutional and legal value of this principle.